

פסוק בחוקת אשכנז

במ"ג

2) אשכנזי חשבון הדיבור במצוה גורם לעיכוב

"אם בחקתי תלכו" (כו, ו)

1) י מ ש א ג

איתא במדרש "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך" אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית פלוני אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הדא הוא דכתיב "ואשיבה רגלי אל עדותיך".

מקשים ה"חתם סופר" והחיד"א מפני מה מעשה זה נשנה אצל דוד בכל יום ויום שהיה חושב ללכת למקום פלוני ולבית פלוני, והיו רגליו מוליכות אותו לבית מדרש, וכי לא היו ימים שהלך לכתחילה לביהמ"ד?

אלא, מובא בספרים הקדושים כאשר נכנס בלב האדם רצון לעשות מצוה, לא יאמר בפיו את משאלת לבו, כדי שלא לגרות עליו את היצה"ר, שאם ישמע היצה"ר יפריע לו וימנע ממנו לעשות המצוה. ומקור דבריהם נמצא בגמרא (סנהדרין כו:) אמר עולא: מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה, פירש רש"י - מחשבה שאדם מחשב כך וכך אעשה וכך וכך תעלה בידי, מועלת להשבית הדבר שאין מחשבתו מתקיימת אפילו לדברי תורה, כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא עכ"ל. וכן כתב בספר "בינה לעיתים" (דרוש סז) אמרו הקדמונים ז"ל, יזהר האדם מלהוציא מפיו, הטובה אשר בליבו לעשות, שלא יאמר אעשה מצוה זו היום, או אלמוד חמשה פרקים וכיוצא. כי סגולה היא - כשהאדם מוציא זה מפיו אינו בא לידי עשיית אותה מצוה או אותו הלימוד, כי הדבר נשמע בין המקטרגים, ומעוררים כמה עיכובים למענו. וזה שאמר חתנא

(אבות ב, ה) "אל תאמר לכשהפנה אשנה שמא לא תפנה", כלומר אל תאמר בפך שתמצא ללמוד ולשנות כשיהיה לך פנאי, כי באמרך כן, ישמע הדבר בין המקטרגים ושמא יעכבוך שלא יהיה לך פנאי."

וכיון שכן, דוד המלך בכל יום כשיצא מביתו היה מתחכם עם יצרו והיה "מחשב ואומר" בפיו למקום פלוני אני הולך, ואז היצה"ר פרש ממנו, ובנקל היו רגליו מוליכות אותו לביהמ"ד.

החיד"א (בספרו "פני דוד" פי ח"י שרה) ביאר בזה מה שאמרו חז"ל "צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, ורשעים אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים", יש להבין מדוע הצדיקים אומרים רק מעט, אדרבה שיאמרו הרבה ויעשו הרבה? אלא, כדי שלא לגרות עליהם את היצר אומרים הצדיקים שעושים רק מעט, ואז אין היצר שולט עליהם, וממילא עושים הרבה.

ובזה ביאר את הפסוק "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" - כיון שאמרתי בפי שרצוני להתחכם, אמירה זו גרמה לי "שהיא רחוקה ממני", דגרמתי ליצוה"ר להפריע לי. וסיים החיד"א: וכמה בני אדם נכשלים בעניינים אלו וכיוצא בבלי דעת.

אמנם כל זה כאשר מוציא מפיו, אבל אם רק חושב בלבו ואין מוציא מפיו, אין יצה"ר יכול להפריע לו, כיון שאין הוא יודע מחשבות בני אדם."

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשייתם אותם (כו, ו). עיין בצעל הטורים דראשי מיבות א"ס ב"מקומי תלכי הוה אמת, שחלבו נדרך האבות, ו"ל הכוונה על פי האור הקיים הקדוש צפרשת קדושים (י"ג ג) ח"ל, ושמעתי השם אנשי אמת כי דיוקן האב מגביר כח הקדושה נצן וממנעהו מצוא אל המיעוט וכו' ולזה מי שמקפו ילכו ילייר בין עיני יולדו, ויהיה לו למשיב גפס, ע"כ, וכן הוא בגמ' סוטה (נ"ג) אלל יוסף ו הנהיך שראה דמות דיוקנו של יעקב אביו וזה הנילו.

ועיין בספר קב הישר (פרק נ"ג) מה שאמר המגיד להבית יוסף נענין זה, וכן אני שמעתי מאבי מורי עמ"ד שלי"א בשם רבו הרה"צ ר' שמעון יחזקאל יאקאבאזויטש אב"ד וואדקעם ז"ל שאמר דמרומו זאת בחיבת וימאן (בבאבא גמ, ה) כראשי מיבות, ו וירא י יוסף ב מראה א אביו נ נגדו, ו וימאן י יוסף ב מלכמה א אמת נ נפשו, ע"כ. וזה הביאור כאן, אם בחקתי תלכו, שהוא ר"ת אבות, כלומר שממילא יהיה דמות דיוקנו של אבותיכם לפניכם, אז ע"כ מנחמי השמרו ועשייתם אותם, דזה יהיה לאות להגביר הקדושה ביניכם, וכנ"ל.

③ עקרונות פנימיים

1 ונסיים בקשר עם ענינו במאמר הז"ל זה: "אם בחוקותי
 זלכו" — חוקות הן נזירות מלך שינהג האדם כהם בהשתדלות
 בקני חייו, ותהתנהג כהם יקרא הליכה, כאמרו "זאת חוקותי
 נשמרו ללכת כהם", וכן "בחוקות הגוים הלך" (ספורג). לפי
 זמנתנו שהברכות נאמרו כדי לשנות את המבט, ולחדש אותו
 גימי קדם, אבל לא כתור גמול לקיום המצוות, אין שמירת המצוות
 ריבדא מספיקת, אלא שומה על האדם לשנות את כל אורח חייו,
 להתאימו לחיי התורה, וכל מה שהוא עושה צריך שיהיה לשם
 שמים, הנקודה המרכזית של כל שאיפותיו, צריכה להיות הדין
 "בחוקותי" — חוקות ריבון העולם. כמאמרם: "אם בחוקותי
 תלכו" — הח"ה "השבתו דרכי ואשיבה רגלי אל עדיתיך", אמר
 דוד, רבש"ע, בכל יום ויום היתי מתשב ואומר המקום פלוני

ולבית דודה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי
 כנסיות ולבתי מדרשות" (מד"ר, ויקרא). ומתפלאים המפרשים:
 אם דוד נמר בדעתו ללכת לאיזה מקום ודאי היתה מטרה ידועה
 לנגד עיניו, ולא התכוון לאבד זמנו לבטלה, ולמה איפוא באמת
 לא הלך לאותו מקום? אלא דוד הגיע למדרגה רמה כזו בעבודת
 הכבוד, שכל מעשיו ועסקיו הפרטיים היו כולם לשם שמים, ובכל
 מקום שחיה בו, חשב עליו כאילו היה בית, כנסת ובית מדרש.
 ובגין כך אמר, "השבתו דרכי" בכל מקום ומקום אני מרגיש את
 עצמי כאילו הוא מקום קדוש, וזהו המיבן האמיתי של חברי
 המדרש "בחוקותי תלכו" — כל הליכות האדם בעסקי חייו
 הפרטיים, צריכות שתהיינה לשם שמים.

1 "אם בחוקותי תלכו" — שתהיו עמלים בתורה רש"י. ההגשה: עמלים.
 לא עוסקים בתורה, אלא עמלים בה.

שלוש דרכים בתלמוד תורה לימוד, ידיעה והבנה. הלימוד הוא
 עצם הלימוד, אף בלי מטרה לדעת ולהבין. אף עמידה ארץ שאינו מבין
 כלום ואינו רוכש לו שום ידיעה בלימודו, יש לו מצוה בלימוד. ולפיכך
 6 כל עמידה ארץ מברך בשחר ברכת התורה, וכן כשעולה לקריאה לספר
 תורה. הידיעה היא לדעת ההלכות והדינים, הבשר והפסול, האסור
 ויחוייחור, החיוב והפטור, הטמא והטהור, וכיוצא. ואפילו כשאין בדבר
 הנלמד פסקי דינים, יש לדעת מה שכתוב שם ומה אמור שם, ובכלל
 הידיעה — אף הוכרונ, לזכור מה שלמד אף לאחר זמן. "רק השמר לך
 4 ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים..." וההבנה היא ההתעמקות
 בהספדה הדברים, במקור מוצא הדינים, במשא ומתן של הלכה, בדעת
 ושיטות של התנאים ואמוראים ופוסקים ומפרשים וכיוצא, וזהו הדרגה
 העליונה של הלימוד, לא סתם לימוד ולא סתם ידיעה. אף על פי
 שגם הן מצוות, אלא החדירה לעומק הדברים והבנת הככרות
 6 וההטעמים של הדברים.

④
 שם
 ולימוד

והבנה זו אינה נקנית אלא על ידי עמל ויגיעה. "והתקן עצמך ללמוד
 תורה", ובגמרא: "אדם לעמל יולד", אינו יודע אם לעמל פה נברא או
 לעמל מלאכה, כשהוא אומר: "כיראכף עקבי פיהי", הרי אומר לעמל פה
 נברא, ועדיין אינו יודע אם לעמל תורה או לעמל שיחה, כשהוא אומר:

21 "לא יאמיש ספר תורה הנה מפוך", הרי אומר לעמל תורה נברא, וזה
 שמת"געים יותר ועמלים יותר, מבינים יותר ויותר, כי "ארכה מארץ
 מדה ירחבה מניינס", ובגמרא: "ישבתם וראיתם... בין עבד אלקים לאיש
 לא עבדו". אינו דומה מי ששונה פרקו מזה פעמים לשונה וזוין
 מזה פעמים ואחד". ושאל אדמו"ר הזקן ב"תנאים היתכן שבשביל ויעו
 אחת היותר על מזה שלא שנה נקרא "אשר לא עבדו" ופירש: איש
 21 היתה הרגילות לשנות מזה פעמים, וההרגל נעשה טבע, ומכיון ש"יש
 רק לפי הרגילות והטבע אין זו עבודה, כי עבודה היא במאמצים וזו
 על הטבע, ולכן נקרא "אשר לא עבדו".

"אם בחוקותי תלכו" היינו שלא תעמדו על מקום אחד, אלא תהיו
 מחיל אל חיל, להוסיף ולהבין יותר ויותר, או אין דרך אחרת אולי
 31 "שתהיו עמלים בתורה" והעמל שבתורה הוא שמוסיף ברגל וירחיק
 הליכה ממדרגה למדרגה.

האדם והטבע

פרשת בחוקותי

"אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם, ונתתי לשמיכם בעתם, ונתנה הארץ יכולה, ועץ השדה יתן פריו".

מלמד אלו המנויות בפרשה, יש במקומות אחרים עוד ברכות שיגות לישראל, על שמרם את מצוות התורה. אולם כל זה בא בכתיבה לכלל הידוע, "היום לעשותם ומחר לקבל שכרם", והיאך הכתיב הקב"ה לישראל שכר טוב בעולם הזה, והלא מקובלים אנו ש, שכר מצוות כהאי עלמא ליכא, ועוד היאך יצויד שכר גשמי בשביל שמירת התורה ופיקודיה שהם כולם דוחניים?

5
פג
מ"א

והנה יודעים אנו שכשאדם זקוק לתבואה או לפירות, הוא זורע את שדהו ונוטע את ברמו, ומחכה באורך רוח לביכורי אדמתו. מעולם אינו מתאונן שעליו לחכות זמן רב, עד שיוכח לאסוף את תבואתו לגרנו ופירותיו לאסמו. כי הלא יורע הוא ומכיר שדרך הטבע בכך, ואין לאל יד איש לשנותו. אולם כשאנו מעיינים בקורות הבריאה, תופעה אחרת תתגלה לעינינו. עובר ליצירתם כראשונה היו הפירות וכל מיני התבואות בשלים ומוגמרים, כמאמרם: "כשאמר הקב"ה, "תדשא הארץ דשא", ומיד הצמיחה הארץ כל יכולין וכל אילנות שבגן עדן, ואח"כ הצמיחה לכל העולם" (מדרש הנעלם). וכשנברא האדם הראשון היה זורע תבואה ונוטע אילנות, ומיד באותו היום היו מוכנים לאסיפה ובצירתה. — "אדם נוטע אילן ועשה פירות מיד" (תנחומא

קדושים). אולם כשחמא אדם נתקללה האדמה בעבורו, והפסיקה להוציא פירותיה מיד — "כיוון שחמא אדם נתקללה האדמה, שנאמר, "ארורת האדמה בעבורך" (תנחומא, שם). משמע מזה שמצד הטבע עלולה האדמה להצמיח מיד, ורק בשביל חמאו של האדם נתקיים בה, "וקוין ודרדר תצמיח לך" (בראשית, ג'). ולפיכך גם אנו צאצאי אדם עלינו לעמול קשות, עד שאנו זוכים ליהנות מפרי עמלנו.

ולפיכך אפשר מאוד שאם תחלוף הסיבה לקלקול הבריאה, זאת אומרת כשנהדל לחטוא, תשוב גם הבריאה למצבה הראשון שהיה לה קודם החטא. ואכן מוצאים אנו פעמיים תופעה כזו, האחת, בתקופת דור המדבר, כסיפור חו"ל: "כיוון שיצאו ישראל למצרים והיו מהלכין כמדבר, חוריד להם הקב"ה את המן, והנהי להם את השליו, והעלה להם את הבאר, והיה כל שבט ושבט עושה לו אמת המים ומכנים אצלו, והיה נוטע בו תאנים ורמונים ועושים פירות בן יומן, כשם שהיה מתחילת כרייתו של עולם, "עין פרי עושה פרי למוינו". הטא אדם, זורעין חיטים וצומח קוין ודרדר" (תנחומא, קדושים). דור המדבר שהגיע למדרגה של "פסקה זיהמתך" כמו אדם קודם החטא, גם הבריאה כזמנם זכתה לקבל את ציונה המקורי, והארץ הוציאה פירות בן יומן, ותשנית, בימי איוב, כמאמרם: ד"א שהיתה הארץ עושה בת שעתא. אם המה? הרי כבר נאמר, "ואין כל חדש תחת השמש" וכד', מסו. ואם עד שלא נודע נעשה בת שעתא, עאכו"כ אם יורעו בה, כן היה בימי איוב, הוודע זורע והצמיח עולין על ידו מיד" (מדרש, איוב). מהמאורעות הללו אנו למדים, שבהכרת הגורם לקלקול האדמה והוא החטא, גם עכשיו היתה האדמה נענית לנו כמלוא כוחה ותגובתה. ואם היא אינה עושה כך, רק החטא מעכב.

ומנקודת השקפה זו הסבירו חז"ל את הברכות לישראל, אם יהיו נאמנים לתורתם: "ונתנה הארץ את יכולה" — לא כדרך שהיא עושה עכשיו, אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון וכו', וכך הוא אימר, "תדשא הארץ דשא עשב" — מלמד שכו ביום

3

שהיתה נזרעת בו עישה פירות בן יומן וכו', ועין השדה יתן פרו' — לא כדרך שהוא עושה עכשיו, אלא כדרך שעשה בימי אדם הראשון" (תורת כוהנים). אין המדובר כאן על שכר חדש לאדם על קיימו את המצוות, אלא על החזרת הבריאה למהותה המקורית.

וגם הרמב"ן נקט בשיטה זו ביחס לשאר הכרכות: „והשבתי חיה רעה מן הארץ" וגו' ועל דעת ר' שמעון שאמר שביתן שלא יזיקו יאמר „והשבתי חיה רעה מן הארץ", והוא הנכון כי תהיה ארץ ישראל בעת קיום המצוות, כאשר היה העולם בתחילתו קודם חטאו של אדם. אין חיה ורמש ממיתים את האדם, כמו שאמרו „אין הערוד ממית, אלא החטא ממית" וכו', כי לא היה הטרף בחיות הרעות, רק מפני חטא של אדם, כי נזר עליו להיות טרף לשיניהם, והושם הטרף טבע להם, גם לטרף זו את זו. כידוע כי במרפס האדם פעם אחת יוסיפו להיות רעים יותר וכו'. והנה בכריאתו של אדם נאמר, בחיות שיתן להם עשב לאכלה, דכתיב „ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים, ולכל רומש על הארץ אשר בו נפש חיה, את כל ירק עשב לאכלה", ואמר הכתוב „ויהי כן", כי כן הוא הטבע אשר הושם בהם לעד. ואחר למדו הטרף מפני החטא הממית כאשר פירשתי וכו' ובהיות בני האדם על השלימות, תשבת מנהגם ויעמדו על הטבע הראשון" (רמב"ן בבפירושו לפרשה זו). חטאו של אדם קלקל לא רק את האדמה, כי אם גם את כל היצורים למיניהם, וגם החיות הרעות לא נוצרו להיות טורפות ומוזקות, אלא חטא האדם גרם לשינוי טבען, והיו מוכן הכרכה „והשבתי חיה רעה מן הארץ", כאשר יחדל האדם מהחטאיו, גם תחיות האלו לא ירעו ולא ישחיתו „וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ, ונער קסן ניהג כם". והיו גם מוכן הרעיון של המשיחיות בישראל „יכירו וידעו כל יושבי תבל" וגו' הכל ישוב בעתיד לטבעו הראשון, כמו שהתקיים בתחילת היצירה.

ובמאמרנו לפרשת נח ביארנו באריכות, היאך שנה ומשפחתו

היו בתיבה צרה של שלוש מאות אמה אורך, ככטיפת אחת עב חיות טורפות למיניהן, ושלוס אמת שרר ביניהם. כיצד אירע הדבר? משום שתיה שם הרצון לחכנה הדדית, וזה גרם גם לחיות הפראיות להיות בשלום ביניהן לכין עצמן. ולפי ביאור הרמב"ן אפשר להסביר הופעה זו גם באופן אחר: בתקופת המבול נחרבה כל הבריאה וכל היקום אשר עליו, נשארו לפליטה אך נח ומשפחתו. הם היו הצדיקים היחידים בעולם, ולפיכך ניצלו כדי שמורעם יקום לתחיה הבין האנושי, ובגין צדקתם חזר גם הטבע למקורו הקדמוני שבו לא היו חמנות טורפות לפי טיבן. ובאין חטא גם הטבע חזר לפתחיו ולפוריותו. ואמנם אירע פעם שנה איהר לזון את הארי והלה חכישו ועשה לבעל מוס, אבל אדרבה, מאודע זה כסויע להנהתנו, לפי שנה חטא בזה שאיהר לזון את הארי כומנו, וכמאמרם ז"ל: „אין הערוד ממית, אלא החטא ממית", אולם גם טבע הארי האמיתי אינו ככך, לטרוף ולדרוס את מי שהוא.

④

④

התורה
התורה

וזכרתי את בריתי יעקב ואף
את בריתי יצחק ואף את בריתי
אברהם אומר והארץ אזור (בר, טב)

אברהם אומר (9)

יש להבין, מדוע התורה לא מנתה את שלושת האבות כסדרם: אברהם יצחק ויעקב?

כ"ו, ל"ד. או תרצה הארץ את שבחתייה.

פירש"י וז"ל: לפיכך כעס המקום שכעס על שמטותיה עכ"ל. וכן להלן [פסוק מ"ג]: והארץ תעזב מהם ותרץ את שבתותיה וגו'. ולכאורה שביעית מאן דכר שמיה, והא אנו כ"דאם לא תשמעו איירי, והיינו ההפך מהפרשה של אם בחקתי תלכו דפירש"י [בפסוק ג'] יכול זה קיום המצות כו' הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה [וכן פירש רש"י בפסוק י"ד], ועיי"ש, וא"כ מה זה שהזכיר פה את ענין השמיטה. גם תמוה מה שהביא רש"י להלן [בפסוק ל"ה] שכלל ישראל לא שמרו את השמיטה כל ימי היותם בארץ ישראל עיי"ש, וזה דבר שאינו מסתבר כלל.

והענין יובן על פי משל: אדם נכנס לחנות וביקש לקנות כוס אגוזים, ולאחר ששילם למוכר, ביקש הקונה להוסיף לו במתנה שנים שלשה אגוזים, והסכים לכך המוכר. והנה נער אחד שהיה ניצב שם וראה שהמוכר נתן לו בחינם כמה אגוזים, ביקש שיתן לו גם במתנה כמה אגוזים כשם שנתן לקונה. אמר לו המוכר: הלא הקונה קנה ממני כמות של אגוזים ולכן הוספתי לו כמה אגוזים במתנה, אבל אתה הרי לא קנית מאומה, ואיך תבקש ממני תוספת אם אין את העיקר?

והנמשל, אם הכתוב היה אומר לפי הסדר, "וזכרתי את בריתי אברהם וה' את בריתי יצחק" וכו', היו באים גם בני ישמעאל ועשיו, והיו מבקשים שאזכור להם ברית אברהם ויצחק כיון שאברהם הוא אבי ישמעאל, ויצחק הוא אבי עשיו, לכן התחכם הכתוב ועשה עיקר מיעקב, שכתב "וזכרתי את בריתי יעקב", ורק אחר כך הוסיף "ואף את בריתי יצחק" וגו', וכיוון שבני ישמעאל ועשיו אין להם כל זכות לגבי יעקב, אינם זכאים גם לדרוש "תוספת זכות" לגבי אברהם ויצחק (אהל יעקב).

ולפיכך ג"ל דהענין מתחיל מסדר [וידבר ה' אל משה] בהר סיני עד סוף הפרשה [להלן כ"ו פס"ו] של אלה החקים והמשפטים גו' בהר סיני ביד משה, והיינו שהתחילה התורה במצות שביעית ויובל, ונתגלגל מזה דין אונאה של לפי רב השנים חרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעוט מקנתו, ואח"כ דין גאולת קרקעות משום היובל, וכן ממכר בית התלוי ביובל, ואח"כ מכירת עבדים שתלוי ביובל [ימכל שכן לפי הראב"ע דקרא דאח שבתתי תשמרו וגו' [כ"ו פ"ב] קאי אשמיטה ויובל]. גם פרשת א"כ בחקתי תלכו וגו' קאי אשבת דשמיטה - שכל ישראל היו איתה שנה עמלים בתורה, ואם לא תשמעו לי היינו שלא יהיו עמלים בתורה, וזה נקרא אינו שומר שביעית - שכשם שכל שבתות השנה נתנו לישראל כדי שיתעסקו בהם בתורה כמו כן ניתנה שבת הארץ כדי שכל ישראל יעסקו בתורה באותה שנה, ובסוף אותה שנה בתג הסוכות היתה מצות הקהל, ואם לא עמלו בתורה במשך שנת השביעית הרי הם מבטלים שביחת שביעית, וזהו מש"כ רש"י שלא שמרו את השמיטה כל ימי היותם בארץ ישראל, ודו"ק.

Under the Net

knowledge of the Hebrew language, its proper grammar and usage, on the other hand, are simply the ropes and the boxes in which the Torah is wrapped.
"And now let me come to the main point. How did I manage to acquire such an extensive knowledge of the Hebrew language without putting in the same amount of time and effort that you and other linguists have? The answer is simple. I acquired a lot of expensive Torah merchandise, expending years of exhausting toil to possess a rich and broad background in the Talmud, its commentaries and all its related literature. I paid for it with the most precious thing I own: my life. I expended all my energies, racked my brain, and put my whole heart and feeling into this goal. I devoted all my waking hours, all my wealth and all my time to it from the time I was a young man. After paying this tremendous price, I was given the small things, the grammar and the like, for nothing. It was thrown in with the rest of the merchandise as a free gift, as is customary in the business world.
"But you maskilim, you didn't buy any of the important merchandise. You only want to buy the small, insignificant things. The boxes and ropes are the only items on your shopping list. Well, in that case it is only fair that you pay full price for this merchandise, investing the best of your abilities, all your time and energy to purchase it."

(10)
 כ"ו כ"ו יום
 קינור

וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק
 ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ
 איזורה צריך ביאור שלא מצינו בתורה ברית
 חדשה לכל אחד מהאבות רק שהקב"ה חדש
 עם כל אחד ואחד את הברית אשר כרת את
 אברהם אבינו ע"ה בין הבתרים כמו שנאמר
 (בראשית כו ג) והקיכוחי את השבועה אשר
 נשבעתי לאברהם אביך ומה הנה שלש בריתות
 שנאמרו כאן מה חידש באחד מה שלא היה
 בחברו; ועוד למה היפך הסדר שפתח מיעקב
 עיני ברש"י ז"ל ואמרתי על סעודת ברית
 ב"ג מזהר"ש נ"י ביום א' בחקתי תרס"ג לבאר
 מקרא זה כביאור ברכת אבי הבן אשר קדישנו
 במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם
 אבינו וצריך ביאור אמרו להכניסו סתם והיה

בריתי יעקב לזכותנו בכנים טובים עוסקים
 בתורה ומצות לתפארת אבותם ולתפארת כל
 ישראל דור ישרים יבורך.
 ותב' חיים על זאת יתפלל כל איש שיחה
 צבא ימיו עלי אדמות בלי מגרעת ואל
 יוקח מהעולם הזה ח"ו עד מלאת ימיו כמו
 שאנו מחפללים ואל תקחני מעולם הזה קודם
 זמני וכו' ואמרתי לפרש מאמר דוד המלך ע"ה
 (תהלים צ י) ימי שנותנו בהם שבעים שנה
 וכו' כי גו חיש ונעופה ומלת ונעופה לכאורה
 למותר היא ואין לה הבנה ונראה הן אמנם
 צבא לאנוש עלי ארץ כמה יחיה והוא דומה
 בזה למורה שעות שאחרי שימשכוהו ויעמידוהו
 על כנו יוכל ללכת כפי אשר נקצב לו אולם
 אם יכו בו מכה רבה הלא יעמוד דום עוד
 בטרם בא זמנו וזה שהתנצל דוד המלך ע"ה
 ימי שנותינו עמל ואון כי מלבד שהזמן שהוקצב
 לאדם מעצמו מהיר הוא מאוד ללכת נוסף על
 זה האדם בחסאי גורם גם כן להחיש סוף
 ימיו והו כי גו חיש הזמן מצד עצמו ועוד
 זאת ונעופה שגם אנחנו בני אדם על ידי
 מעשינו אנו עפים וממהרים לקראת הקץ כדרך
 המכה במורה שעות וגם לא ישבע נדחים
 וטלטולים ממקור מחצבתו (היינו מארץ מולדתו
 ומבית אביו). לדבר הזה זכה יצחק אבינו
 יותר שאת על אברהם ויעקב כי אם אמנם
 גם הם האריכו ימים אבל לא מלאו ימיהם
 כי אברהם חסרו משנותיו ה' שנים וליעקב
 ל"ג כדוע גם שבעו נדחים הרבה בימי
 חייהם; מה שאין כן יצחק שלא גורש מהסתפח
 בנחלת ה' ולא הוכרח לעזוב ארץ ישראל
 ועל זה הבטיחנו צורנו כי יפקדנו בפקדונו
 לסובה לזכור לנו אף את בריתי יצחק לקיים
 בנו את מספר ימיו אמלא שנוכה לאריכות
 ימים ביתר שאת ועו.

לו לפרש להכניס בננו אבל הענין כי אמר ה'
 לאברהם (שם יו ב) ואחנה בריתי ביני וביניך
 להיות לך לאלקים ולורעד אחריד המול לכם
 כל זכר; והיה עיקר הברית כי הקב"ה יהיה
 לנו לאלקים כל הימים לשקוד על צרכנו
 ותקנתנו וכן אנחנו נהיה לו לעם והמילה אינה
 אלא הכשר לזה כי אין הקב"ה משרה שכונתו
 על ערל לב ובשר. ויען שהקב"ה מתאזה ורוצה
 באשרנו להקים בריתו אתנו על כן בקש זאת
 מידינו המול לנו כל זכר והיינו ברכתנו אשר
 קדשנו וצונו להכניסו וצונו לומר את
 הקב"ה — בבריתו של אברהם אבינו ע"ה
 כאומר בבקשה מכם הכניסוני בברית אהבתכם
 כי מדרד הסוב ית"ש להטיב והוא חסץ בזה
 לחיות לנו לאלקים ולהמציא לנו משאלות
 לבבנו לטובה.
 ותנה משאלות בני האדם ומשאת נפשם אם
 אמנם רבים הם ואי אפשר לפורטם אבל
 בכלל יתחלקו לג' ענינים הם: בני חיי
 ומזוונא. והנה אבותינו הקדושים אברהם
 יצחק ויעקב שלשתם זכו לזה אבל מכל מקום
 כל אחד מהם זכה באחת מאלו יתר על חברו
 כי הנה החפץ לבנים אין המכוון בו לבנים
 בעלמא כי ח"ו בן משחית יותר טוב אלו לא
 נברא כלל וכמו שהמליץ על זה ק"ו בעל חתם
 סופר זצ"ל והיה לפנינו ילדים אבל ולחנה
 אין ילדים פירוש ילדים שהיו לפנינו לא נחשבו
 לילדים בעיני חנה כי לא בטאלה חפצה נפשה
 הנשגבה ואם אמנם אברהם ויצחק זכו לברכת
 הבנים מכל מקום לא היתה ברכה זו בשלימות
 הנרצה כי היו להם גם בנים משחיתים ישמעאל
 ובני קטורה ועשו אבל יעקב אבינו זכה לברכה
 זו במדה נעלה שהיתה מסתו שלמה אשר על
 זאת התפלל והיה ה' לי לאלקים שיחול שמו
 עלי מתחלה ועד סוף שלא ימצא פסול בזרעי
 כפירש"י בפרשת ויצא ה' שמע תפלתו ואת
 היא משאת נפש האדם הטלם האיש הישראלי
 בפרט שיוכה לבנים אבל היוו כלם אהובים
 ובורוים כשבטי יה עדות ותפארת לישראל
 ועל הדבר הזה הבטיחנו יוצרנו וזכרתי את

(6)

עם לבן ובני גילו לסבול קור וחום עד זכה לעושר, אלא כאברהם שנאמר בו נשיא אלקים אתה בתוכנו שהיה אב המון גוים ומלכים משכימים לפתחו והוא כבוד מאוד במקנה בכסף ובזהב והכל בנקל, והיינו ואף את בריתי אברהם אֶזְכֹּר לְבָרְכֶנּוּ בְשֵׁפַע פְּרָגָהּ, בבחינה זו שנתנה לאברהם.

11

ועל דרך זה יש לפרש במליצה מה שאמר רבינו הקדוש לבניו לפני מותו (כתובות קג, א) מטה תהא מוצעת במקומה, נר יהי דלוק במקומו, שלחן יהי ערוך במקומו, יש לומר כי זאת הברכה ברכם לפני מותו שיזכו לבנים טובים והיינו מטה מוצעת, במקומה הראוי; נר ה' נשמת אדם יהיה דלוק במקומו היינו שיזכו לחיים טובים; והשלישי שלחן של מזונות יהי ערוך במקומו הראוי ואל יחסר המזג.

12

כפי יקר

(ב) איש כי יפליא נדר וגו'. סמך פרי' זו לקללות לומר שישראל נודרים בעת צרה כי יעקב שהיה נודר בעת צרה ליתן מעשר מכל, אבל לא כיעקב מכל וכל כי יעקב גם אחר שעברה הצרה לא סר מן הדרך הטוב, אבל לדורות זה דרכם כסל למו שנודרים בעת צרה ובעבור סופה צרה וצוקה הם מתחרטים ושכים לסורם. וזה כמשל הקנה שקלל בו אחיה השילוני את ישראל (מלכים א' י"ט) כי הקנה הזה אינו נכנע כי אם בזמן שהרוח נושבת בו וכנות הרוח הוא חוזר ועומד בקומה זקופה כבראשונה, כך ישראל אינן נכנעים כי אם בזמן שהצרה משמשת וירא ישראל כי היתה הרוחה והכבד את לבו כי בסור המכרית ישוכו לסורם, ומסכים לדברינו מה שפירש בעל הטורים (מ"א) שכל מספר השקלים קמ"ג בנגד קמ"ג קללות שבתורת

כהנים ובמשנה תורה. (עיין מדרש תרשא - אצור המדרשים ע' 480) וכי מפני שמספרם שזה נסמכו להדדי, אלא לומר לך שקמ"ג קללות שבתוכחה גורמין נדרי קמ"ג שקלים כי אין ישראל נודרים ליתן מן ממונם לשם ה' כי אם בשעה שהצרות מכריחין אותן, כמו שיתבאר בע"ה לקמן פרשת וילך (לא"ה) על פסוק והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות. שדרשו רז"ל (הניגה ה) על המלוה לעני בשעת דחקו, ודרש זה דחוק לקבלו שכל הצרות לא יכריחום אל הירודי כי אם צרה זו, על כן רצוני לפרש שזה מדבר במלוה לעני בכא הצרה דווקא דהיינו בשעת דחקו של המלוה כי הצרות דוחקין אותו לזה לידור נדרים לצדקה, וטעות של הנודר על זה האופן יתבאר בעזרת ה' לקמן פרי' וילך, על כן סמך פרשת כי יפליא לפרשת התוכחה ודבר הכתוב בהורה. אבל כל מה שהאדם עושה בלא הכרח מרצון זהו נקרא יום רצון לה' (ישעיה נ"ה) ויפק רצון מה' (משלי ח' לה).

7